

Oponentský posudok habilitačnej práce Mgr. Andrey Euringer Bátorovej, Dr. phil. s názvom “**The Art of Contestation. Performative practices in the 1960s and 1970s in Slovakia**”

Habilitačná práca je rozdelená do piatich problémových kapitol doplnených predslovom, bibliografiou a zoznamom reprodukcí, pričom každá kapitola tvorí samostatnú vedeckú štúdiu zastrešenú zvolenou hlavnou témou. Skúmané okruhy performatívnych praktík dvoch dôležitých dekád v umení 20. storočia prekračujú k analýzam spoločenského zriadenia reálneho socializmu, otázkam spoločenskej kritiky v umení, inštitucionálnej prevádzke a v neposlednom rade k paralelným komunikačným rámcom vytvoreným samotnými umelcami, najprv v alternatívnom umení 60. rokov a následne v neoficiálnom umení rokov 70tych. Predložená práca nadväzuje na tému dizertačnej práce s názvom *Aktionkunst in der Slowakei in den 1960er Jahren. Aktionen von Alex Mlynárčik* a následne tiež na viacero úspešne riešených grantových projektov a s nimi spojených publikácií, ktoré uchádzačka uvádza v zozname pôvodných vedeckých a odborných prác.

V posudku sa budem ďalej venovať teoretickému uchopeniu zvolených tém, tézam jednotlivých štúdií, využitým metodologickým postupom a napokon záverom jednotlivých problémových kapitol.

Druhá kapitola (po predslove, ktorý je označený ako prvá kapitola) je venovaná slávnostiam, festivalom a sviatkom v kontexte akčného umenia na prelome 60. a 70. rokov, ktoré autorka skúma ako sociologický fenomén. Autorka si kladie za úlohu preskúmať spojitosti medzi umeleckými zámermi a takzvanou kultúrou oddychu - oficiálnymi režimovými sviatkami a ľudovými slávnosťami, ktoré sú v kultúre na Slovensku hlboko zakorenené v kresťanských i pohanských rituáloch a úzko súvisia s obradmi zasvätenia a plodnosti. Opiera sa o teórie estetiky performativity Eriky Fischer-Lichte a ďalších relevantných autorov, ktorí teoreticky rámcujú pojmy slávnosti a sviatočnosti vo vzťahu k časovým štruktúram v rozličných kultúrach. Centrálnymi postavami štúdie sú Alex Mlynárčik a Jana Želibská, analýzy stručne prekračujú k ďalším autorom z českej scény - Zorke Ságlovej a Eugenovi Brikciusovi. Euringer Bátorová sa sústreďuje na analýzu významu miesta pre realizáciu a celkovú vizuálnu skúsenosť happeningov spomenutých umelcov. Komparatívna analýza participatívnych akcií z hľadiska kontinuity určitých tradičných kultúrnych vzorcov vo vzťahu k vybranej lokalite je prínosom tejto štúdie pre dejiny umenia s presahom k antropológii sviatkových rituálov a samozrejme sociologickej sonde do sféry takzvanej prvej a druhej kultúry v období reálneho socializmu. Bátorová tvrdí, že tieto sféry nie sú od seba striktne oddelené, ale sa vzájomne prelínajú.

Celkovo v práci zostáva málo povšimnutá a zriedkavo skúmaná úloha dokumentácie performatívnych praktík, čo platí nielen pre prvú, ale aj ostatné kapitoly. Napriek tomu, že autorka precízne uvádza zdroje a autorov fotografií, v práci nie je venovaná dostatočná analýza samotnému vizuálnemu médiu, voľbe prostriedkov záznamu a samotnému vkladu autorov fotografických a filmových záznamov. Pritom fotografia je základným prostriedkom tzv. druhého života performatívnych praktík, ich následnej distribúcie a interpretácie. V tomto smere práca neponúka čitateľovi veľa podnetov, hoci tieto metodologické postupy sú v disciplíne z rôznych aspektov dnes už veľmi často využívané (napr. Alex Potts, Amelia Jones), prípadne u historikov umenia v okolitých krajinách (Tomáš Pospiszyl, Hana Buddeus).

Tretia kapitola je venovaná podrobnému čítaniu (tzv. close reading) inštalácie Jany Želibskej Možnosti odkryvania, vystavenej v roku 1967. Prínosom tejto štúdie je metodologické využitie štúdií vizuálnej kultúry pri analýze výtvarného diela, špecificky tzv. topografia voyerizmu, kedy Euringer Bátorová uplatňuje porovnanie s recepčnými mechanizmami pred-kinematografických aparátov.

Autorka správne dáva do súvislosti dielo Jany Želibskej s kritikou reprezentácie žien v umení a mocienskej dominancie v patriarchálnej kultúre. Tak úvádza do súvislosti s kľúčovými teóriami psychoanalýzy, feministickými teóriami a ich nástrojmi spoločenskej a umeleckej kritiky. Tieto nástroje sú podľa môjho názoru vhodne zvolené a nadväzujú na skôr publikované štúdie prof. Zory Rusinovej k tejto problematike, odborné práce zahraničných kolegýň (Martina Pachmanová) a nedávne závery výskumov v oblasti umenia bývalej východnej Európy, napr. zborník príspevkov zostavený Bojanou Pejić pod názvom Gender Check.

Štvrtá kapitola tvorí intermezzo práce s dôrazom na analýzu medzinárodnej výstavy Danuvius '68, ktorá predstavila celú škálu umeleckých smerov dominujúcich umeniu šesťdesiatych rokov. Bátorová Bienále mladých výtvarníkov Danuvius '68 charakterizuje ako progresívnu udalosť, ktorá reflektovala rozbehnutú liberalizáciu Československej kultúry ako dôsledok tzv. socializmu s ľudskou tvárou. Na príklade výstavy ukazuje priamy dopad dramatických udalostí invázie vojsk Varšavskej zmluvy do Československa na umelecké dianie. Venuje sa komparácii dvoch formátov prezentácie, a to Danuvius '68 a II. Permanentné manifestácie Alexa Mlynárčika z roku 1966, ktoré označuje ako protest proti vtedajším autoritám. Podrobnejšie sa venuje výzve, ktorú Alex Mlynárčík zaslal spoločne so švédskym sochárom Erikom Dietmannom organizátorom k bojkotovaniu výstavy. Ďalšie kapitoly už analyzujú performatívne praktiky v neoficiálnom umení 70. a 80. rokov. Výberovo sú zamerané na dianie okolo Jána Budaja a Lubomíra Ďurčeka. V práci tak absentuje analýza prvej dôležitej neoficiálnej výstavy - 1. Otvorený ateliér v dome Rudolfa Sikoru, ktorá sa udiala v roku 1970, zamýšľaná ako druhý ročník predčasne ukončeného bienále mladých výtvarníkov. Napriek tomu, že práca je súborom samostatných štúdií, je potrebné upozorniť, že nepokrýva celé mapované obdobie a selektívne sa vyjadruje k vybraným aktivitám v rámci tzv. neoficiálnej scény. Preto v práci chýbajú odkazy k ďalším dôležitým prezentačným udalostiam sledovaného obdobia, ako je Čas I.-II. (1973), Biely priestor v bielom priestore (1974) a iné. Viacerí domáci i zahraniční teoretici poukazujú na prepojenie performatívnej tvorby s fotografiou a konceptuálnym umením. Z tohto pohľadu sa môžeme pýtať, či by práca nevyznela konzistentnejšie, ak by definovala skúmanú problematiku nielen vo vzťahu umenie a politika, ale tiež vo vzťahu k verejnému priestoru resp. aktivitám umelcov mimo galerijného priestoru. Bátorová sa v piatej a šiestej kapitole výberovo sústreďuje práve na aspekty spojené s verejným priestorom a kladie si otázky súvisiace s aktivitami umelcov mimo galerijného priestoru. Dostáva sa k témam cenzúry, štátneho dozoru a kritiky reálneho socializmu z pozícií tzv. druhej verejnosti, ktorú predstavovala disidentská kultúra. Bátorová performatívne umenie kladie do súvislostí so samizdatovou spisbou a opiera sa o dôležité texty Václava Bendu, Václava Havla, Miroslava Kusého, Milana Šimečku, Tomáša Štraussa a ďalších. Dedikácia celého súboru štúdií významnému estetikovi a umenovedcovi Tomášovi Štraussovi sprístupňuje cez prizmu skúmania performatívnych umeleckých praktík medzinárodnému čitateľovi stále ešte fragmentárne prebádané dielo tohto dôležitého súputníka umeleckých tendencií druhej polovice 20. storočia. Napriek vyššie zmieneným výhradám je práca uceleným výskumným projektom, sumarizuje doterajšiu spisbu venovanú danej problematike, formuluje nové teoretické stanoviská, výberovo porovnáva slovenské a české diela. Predložená habilitačná práca je napísaná kultivovaným štýlom, zodpovedá kritériám vedeckej štúdie napísanej v anglickom jazyku a teda spĺňa požadované kritériá. Na základe uvedeného navrhujem Mgr. A. Euringer Bátorovej, Dr. phil. udeliť titul docent v odbore kulturológia.

doc. Daniel Grůň, PhD.

Ústav dejín umenia, CVU, SAV

Katedra teórie a dejín umenia, VŠVU